

Agrovoc descriptors: nature conservation,national parks,nature reserves,regional planning,tourism,recreation,rural environment,rural areas,rural population,rural conditions,value systems,motivation,public opinion

Agris category code: P01, E11, E50

Povezave med zavarovanimi območji, turizmom in razvojem podeželja

Jana ZURC¹

Delo je prispelo 25. aprila 2010; sprejeto 10. septembra 2010.
Received April 25, 2010; accepted September 10, 2010.

IZVLEČEK

Povezave med zavarovanimi območji, turizmom in razvojem podeželja smo preučevali na primerih Triglavskega narodnega parka in Kozjanskega parka. Na vsakem območju je bilo anketiranih 200 lokalnih prebivalcev. Glede na dobljene rezultate lahko zaključimo, da preučevani zavarovani območji omogočata razvoj podeželskega turizma. Da je razvoj turizma v zavarovanih območjih uspešnejši od razvoja turizma izven zavarovanih območij, ne moremo trditi. Anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka med vsemi gospodarskimi panogami najbolj podpirajo razvoj turizma na območju (86,5 %), kar pa ne velja za anketirane prebivalce Kozjanskega parka, ki se najbolj strinjajo z usmeritvijo območja v kmetijstvo ter razvoj malega podjetništva in obrti. Vseeno ni zanemarljivo dejstvo, da se kljub temu visok delež anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka strinja, da bi se moralo območje osredotočiti na razvoj turizma (74,5 %). Da je priložnost zavarovanega območja v boljših možnostih za poslovanje v turizmu, se strinja skoraj polovica anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka (47 %) in le 15 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka. Iz tega lahko sklepamo, da Triglavski narodni park nudi več priložnosti oziroma dodatnih možnosti za poslovanje v turizmu kot pa Kozjanski park. Na zavarovanem območju, kjer je turizem bolj razvit (Triglavski narodni park), anketirani prebivalci menijo, da so strategije varstva narave manj uspešne, in občutijo več negativnih obremenitev turizma (promet in gneča, višje cene). Nasprotno pa v primeru, kjer je turizem na zavarovanem območju manj razvit (Kozjanski park), anketirani prebivalci opažajo, da so strategije ohranjanja narave uspešnejše in da jih turizem manj obremenjuje.

Ključne besede: zavarovana območja, narodni park, regionalni park, razvoj, turizem, podeželje, Slovenija

ABSTRACT

CONNECTIONS BETWEEN PROTECTED AREAS, TOURISM AND DEVELOPMENT OF THE COUNTRYSIDE

Connections between protected areas, tourism and development of the countryside were studied in the examples of the Triglav National Park and the Kozjanski Park. 200 local inhabitants were interviewed in each area. According to the results, it can be concluded that the studied protected areas give an opportunity to develop rural tourism. It cannot be claimed that the development of tourism in protected areas is more successful than the development of tourism outside the protected areas. The interviewed inhabitants of the Triglav National Park support the development of tourism in the area (86.5 %) more than all other industries, whereas this is not true for the interviewed inhabitants of the Kozjanski Park. The latter agree the area should be oriented in agriculture and the development of small business and craft. Nevertheless it is not insignificant that a high share of the interviewed inhabitants of the Kozjanski Park agrees on focusing this area on tourism development (74.5 %). Almost half of the interviewed inhabitants of the Triglav National Park (47 %) and only 15 % of the interviewed inhabitants of the Kozjanski Park agree that the opportunity of the protected area is a better possibility in tourism business. Thus we can conclude that the Triglav National Park offers more opportunities or additional possibilities for business in tourism than the Kozjanski Park. In the protected area, where tourism is more developed (the Triglav National Park), the interviewed inhabitants believe that the nature conservation strategies are less successful and perceive more negative burdens of tourism (traffic and crowds, higher prices). On the contrary, in the protected area, where tourism is less developed (the Kozjanski Park), the interviewed inhabitants observe that nature conservation strategies are more successful and they are less influenced by tourism.

Key-words: protected areas, national park, regional park, development, tourism, rural areas, Slovenia

Prispevek je del doktorskega dela "Povezave med zavarovanimi območji, turizmom in razvojem podeželja", ki ga je pod mentorstvom prof. dr. Andreja Udovča napisala Jana Zurec.

The manuscript is a part of the doctoral dissertation "Connections between protected areas, tourism and development of the countryside" written by Jana Zurec (supervisor: Prof. Ph. D. Andrej Udovč).

¹ dr., Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Jamnikarjeva 101, SI-1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: jana.zurec@gmail.com

1 UVOD

Zavarovana območja ustanovljamo z namenom obvarovanja narave pred človeškim uničenjem. Prebivalci zavarovanega območja zahtevajo razvoj, ki omogoča sodoben način življenja. Pogosto prav zaradi navzkrižja med interesi uprave parka in lokalnih prebivalcev prihaja do konfliktnih situacij in nezadovoljstva na obeh straneh, zato je treba poiskati možnosti, ki bi zagotovile razvoj območja in hkrati ohranjanje okolja. Turizem se v tem konceptu predstavlja kot povezovalni element med zavarovanim območjem (upravo parka) in lokalnimi prebivalci.

Raziskave potrjujejo, da turizem lahko pozitivno vpliva na ohranjanje narave (Murphree, 1993; Baez, 1996; Goodwin in Roe, 2001; Hocht in sod., 2005; Nyaupane in Thapa, 2006) in razvoj območja s tem, da lahko omogoči izboljšanje ekonomskih možnosti lokalnih prebivalcev (Child in Heath, 1990; Durbin in Ratrioarisaona, 1996; Lindberg in sod., 1996; McCool, 1996; Lorah in Southwich, 2003; Poissonnet in sod., 2006) ter izboljšanje kvalitete življenja v domači lokalni skupnosti (Martin, 2004). Raziskave potrjujejo tudi negativne vplive turizma oziroma določenih oblik turizma na naravo in življenje ljudi v zavarovanem območju. Ti se kažejo v obremenitvi okolja (Jeršič, 1989; Rejec Brancelj, 2000; Cigale, 2004; Martin, 2004), finančni obremenitvi (UNEP, 2008) in družbeni obremenitvi (King in Stewaet, 1996; Goodwin in sod., 1998; Uddhammar, 2006).

Ko analiziramo povezavo med zavarovanimi območji, lokalnimi prebivalci in turizmom, ugotovimo, da obstajajo različni medsebojni vplivi, ki se odražajo v različnih rezultatih. Najbolj zaželeno je, da imajo vsi trije udeleženci (zavarovano območje, lokalni prebivalci in turizem) vzajemne koristi. Druga možnost je, da imata eden ali dva od udeležencev korist, tretji udeleženec pa ne. Tretja možnost je, da vsi trije udeleženci drug na drugega vplivajo negativno (Nepal, 2000).

Z raziskovanjem mnenj lokalnih prebivalcev Triglavskega narodnega parka in Kozjanskega parka ter pregledom objektivnih podatkov o razvojnih potencialih preučevanih zavarovanih območij smo želeli preveriti zastavljeni hipotezi, in sicer da zavarovana območja v regiji omogočajo razvoj podeželskega turizma ter da ima podeželski turizem pomembno vlogo pri razvoju podeželja v regijah z zavarovanimi območji (naravni parki, druga zavarovana območja).

1.1 Razvojni potenciali zavarovanih območij

Območja varovanja v Sloveniji združujejo okoljske, kulturne, socialne in človeške vrednote in kot taka nudijo ugodne razmere za nadzorovan regionalni razvoj na osnovi dejavnosti, ki so v skladu predvsem s cilji ohranjanja naravne in kulturne dediščine in hkrati nudijo priložnosti za razvoj sonaravnih dejavnosti (Lampič in Mrak, 2008; Plut, 2008).

Podatki o razvojnih potencialih preučevanih zavarovanih območjih potrjujejo, da imata tako Triglavski narodni park kot Kozjanski park brez dvoma okoljski in kulturni potencial, ki sta ključna za razvoj turizma. Triglavski narodni park je ustanovljen prav zaradi ohranitve posebne vrednosti narave na območju. V primeru Kozjanskega parka je bila ustanovitev zavarovanega območja posledica namena ohranitve kulturnega potenciala območja, naravnih vrednot in značilnosti območja. Ugotovili smo tudi, da imata tako Triglavski narodni park kot Kozjanski park, socialni potencial med drugim v obliki različnih društev, ki so povezana z ohranjanjem narave in kulturne dediščine in ki spodbujajo sodelovanje ter krepijo regionalni razvoj.

Za uspešen razvoj območja je nadvse pomemben dejavnik človeški potencial. Podatki kažejo, da so za Triglavski narodni park in Kozjanski park značilne razmeroma neugodna starostna in izobrazbena sestava, dnevne migracije na delo ter precejšna brezposelnost, ki so rezultat dosedanjih neugodnih socio-ekonomskih procesov ter predstavljajo precejšna razvojna ovira. Pri razvoju območij je namreč treba upoštevati tako lokalne želje in zmožnosti kot tudi kakovost delovne sile, ki je potrebna za različne dejavnosti (Plut, 2008). Ugotavljamo, da je situacija v primeru Kozjanskega parka slabša:

- Kozjanski park izstopa po nizki izobrazbeni strukturi prebivalstva. 50 % prebivalstva, starega 15 let ali več, ima le osnovno ali nedokončano osnovno šolo. Delež visoko izobraženega prebivalstva je le 5 % (Popis 2002, 2002; Predlog osnutka ..., 2008).
- Za Kozjanski park je poleg tega v večji meri kot za Triglavski narodni park značilno, da se število prebivalcev zmanjšuje zaradi pomanjkanja delovnih mest na območju (Popis 2002, 2002; SURS, 2002, cit. po Zidar, 2005; Plut, 2008).
- 67,9 % delovno aktivnih prebivalcev, ki živijo v naseljih, ki so vsaj z delom svoje površine znotraj meja Triglavskega narodnega parka, dnevno migrira na delo iz domačega kraja, od tega 38,2 % v drugo

- občino ali celo drugo regijo (Popis 2002, 2002; Plut, 2008).
- Za Triglavski narodni park je značilen nizek delež kmetijske dejavnosti (3,7 %) (Popis 2002, 2002; Plut, 2008). V Kozjanskem parku je opazen velik upad kmetijstva, saj se je s to dejavnostjo ob zadnjem popisu ukvarjalo le 8 % prebivalcev, kar je zelo malo

- v primerjavi s podatkom iz leta 1971, ko je bilo prebivalcev, ki so se ukvarjali s kmetijstvom, kar 69 % (SURs, 2002, cit. po Zidar, 2005).
- Za Triglavski narodni park velja poudariti, da ima turizem v njem že sedaj velik pomen (Popis 2002, 2002; Plut, 2008).

2 MATERIAL IN METODA

Raziskava temelji na dveh študijah primera. Izbrani sta bili dve območji (regiji) v Sloveniji, kjer se nahajata zavarovani območji, in sicer Triglavski narodni park in Kozjanski park.

Zbiranje podatkov v Triglavskem narodnem parku je bilo izvedeno v sklopu projekta *Triglavski narodni park – Analiza izkušenj lokalnega prebivalstva*, naročenega s strani parka, med 200 naključno izbranimi lokalnimi prebivalci v parku in izven njega z uporabo anketnega vprašalnika (Rodela, 2007). V anketiranje so bili vključeni prebivalci vasi, ki ležijo v zavarovanem območju, in prebivalci vasi, ki ležijo izven zavarovanega območja, to je na obrobju zavarovanega območja. Zbiranje podatkov je potekalo od 5. do 21. septembra 2006. V Triglavskem narodnem parku je bilo anketiranih 46 prebivalcev iz 19 vasi, kar predstavlja 23 % celotnega vzorca. Izven Triglavskega narodnega parka je bilo anketiranih 154 prebivalcev iz 36 vasi, kar je 77 % od celotnega vzorca.

Zbiranje podatkov v Kozjanskem parku je bilo izvedeno med 200 naključno izbranimi lokalnimi prebivalci v Kozjanskem parku in izven njega z uporabo anketnega vprašalnika (Rodela, 2007). V anketiranje so bili vključeni prebivalci vasi, ki ležijo v zavarovanem območju, in prebivalci vasi, ki ležijo izven zavarovanega območja, to je na obrobju zavarovanega območja. Zbiranje podatkov je potekalo od 1. aprila do 30. junija 2007. V Kozjanskem parku je bilo anketiranih 172 prebivalcev iz 24 vasi, kar predstavlja 86 % celotnega vzorca. Izven Kozjanskega parka je bilo anketiranih 28 prebivalcev iz 9 vasi, kar je 14 % od celotnega vzorca.

Anketirance smo povprašali po sledečih socialno-demografskih karakteristikah: kraju stalnega bivališča, spolu, letu rojstva, številu članov v gospodinjstvu in številu otrok, zakonskem stanu, zaposlitvenem statusu, kraju dela in pridobljeni izobrazbi.

Vzorec merjencev v Triglavskem narodnem parku je bil enakovredno porazdeljen med ženskim (54,5 %) in moškim (45,5 %) spolom. Večina anketirancev je bila stara med 26 in 55 leti (74,5 %) in pripadajo najbolj aktivnemu delu populacije. Izobrazbena raven kaže, da je imela večina anketiranih prebivalcev srednješolsko izobrazbo (64,5 %). Glede na zaposlitveni status je bilo v anketiranje vključenih 14 % kmetov, 32,5 % turističnih delavcev in 53,5 % zaposlenih v drugih gospodarskih panogah. 38,5 % anketiranih prebivalcev je živelo v družinah z dvema članoma, 25,5 % jih je živelo v družinah s tremi člani in 25,5 % jih je živelo v družinah s štirimi člani. Več kot polovica anketiranih prebivalcev (53 %)

je živela brez otrok. 21 % anketiranih prebivalcev je živelo z enim otrokom in 18,5 % jih je živelo z dvema otrokoma. 61 % anketiranih prebivalcev je bilo poročenih, 18,5 % jih je bilo samskih in 16,5 % jih je živelo v izvenzakonski zvezi. 88,5 % anketiranih prebivalcev je bilo zaposlenih v občini, kjer so imeli stalno bivališče, 7 % se jih je vozilo na delo v sosednjo občino.

V Kozjanskem parku je bilo anketiranih 79 % žensk in 21 % moških. Večina anketirancev je bila stara med 36 in 65 leti (71 %). Izobrazbena raven kaže, da je imela večina anketiranih prebivalcev srednješolsko izobrazbo (50,5 %). Glede na zaposlitveni status je bilo v anketiranje vključenih 35,5 % kmetov, 3,5 % turističnih delavcev in 61 % zaposlenih v drugih gospodarskih panogah. 42,5 % anketiranih prebivalcev je živelo v družinah z dvema članoma, 25,5 % jih je živelo v družinah s tremi člani in 11 % jih je živelo v družinah z enim članom. Več kot polovica anketiranih prebivalcev (64,5 %) je živela brez otrok. 17,5 % anketiranih prebivalcev je živelo z enim otrokom in 10,5 % jih je živelo z dvema otrokoma. 63,5 % anketiranih prebivalcev je bilo poročenih, 7,5 % jih je bilo samskih in 3,5 % jih je živelo v izvenzakonski zvezi. 72 % anketiranih prebivalcev je bilo zaposlenih v občini, kjer so imeli stalno bivališče, 21 % se jih je vozilo na delo v sosednjo občino.

S spremenljivkami, ki jih je vseboval anketni vprašalnik smo ugotavljali značilnosti mnenj anketiranih prebivalcev o: potrebah območja na katerem anketirani prebivalci živijo, uspešnosti sedanjih strategij razvoja območja, razvojni usmeritvi območja, priložnostih zavarovanega območja za njih osebno, bremenih zavarovanega območja za njih osebno, priložnostih zavarovanega območja za celotno območje in bremenih zavarovanega območja za celotno območje.

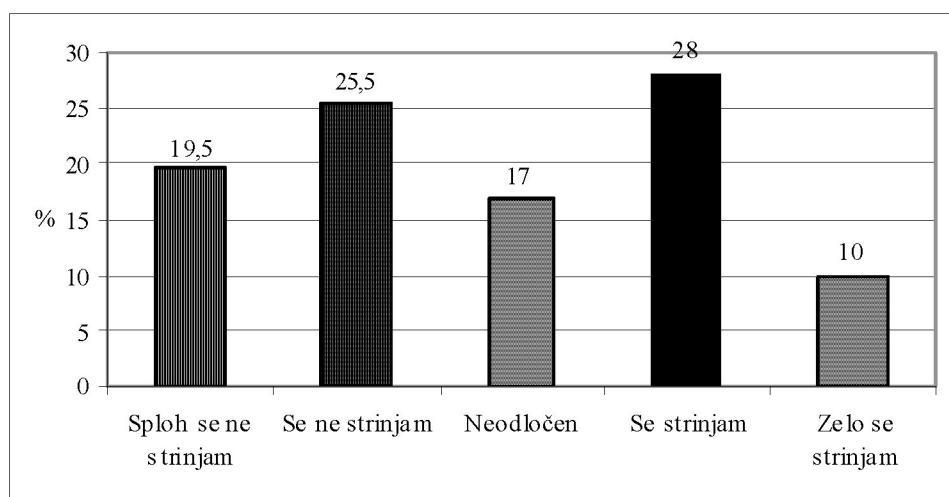
Anketiranci so ovrednotili trditve s pomočjo sedemtočkovne ocenjevalne lestvice, pri čemer je številka 1 pomenila, da se s trditvijo sploh ne strinjajo, in številka 7, da se s trditvijo zelo strinjajo. Pri obdelavi podatkov smo zaradi majhnega števila posameznih odgovorov nekatere kategorije na vrednostni lestvici od 1 do 7 združili, in sicer kategoriji 2 in 3 ter kategoriji 5 in 6. Za ugotavljanje razlik med posameznimi spremenljivkami glede na mesto bivanja (v zavarovanem območju, izven njega) smo uporabili kontingenčne preglednice in Hi-kvadrat test. Kot statistično pomembne smo upoštevali razlike z vrednostjo 0,05 in manj. Vse analize podatkov so bile narejene z računalniškim statističnim paketom SPSS 15.0.

3 REZULTATI IN RAZPRAVA

3.1 Zavarovana območja v regiji omogočajo razvoj podeželskega turizma

Če s predstavljenimi ugotovitvami o razvojnih potencialih na preučevanih območjih v uvodu poskušamo najprej odgovoriti na vprašanje, ali zavarovani območja omogočata razvoj podeželskega turizma v smislu, da imata razvojni potencial, ki je za to potreben oziroma bi to omogočal, ugotavljamo, da so nekateri razvojni potenciali pomanjkljivi. Pri tem gre zlasti za pomanjkljivost sestavin človeškega razvojnega potenciala tako v primeru Triglavskega narodnega parka kot Kozjanskega parka, čeprav ugotavljamo, da je situacija v primeru Kozjanskega parka slabša.

Anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka menijo, da sedanje strategije razvoja podeželja na tem območju niso zelo uspešne (55 %) in da to območje potrebuje boljšo politiko razvoja podeželja (88 %) ter boljšo koordinacijo/vodenje območja (81 %). Kljub temu lahko trdimo, da je razvoj turizma uspešnejši od sedanjih strategij razvoja drugih gospodarskih panog – malega podjetništva in obrti, kmetijstva ter industrije – na območju. Rezultati namreč kažejo, da se 38 % anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka strinja, da so sedanje strategije razvoja turizma na območju zelo uspešne (Slika 1).

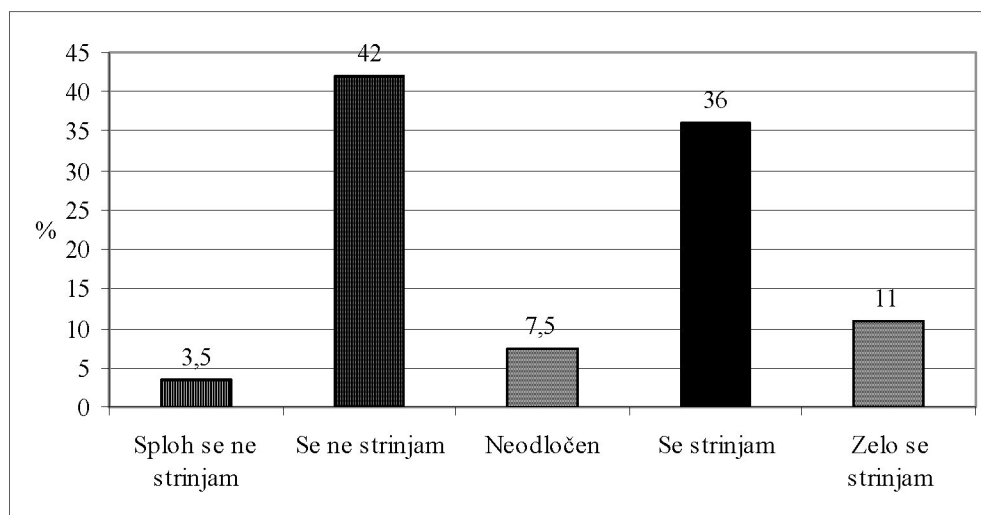
Slika 1: Sedanje strategije razvoja turizma na območju Triglavskega narodnega parka so zelo uspešne, 2006

Figure 1: Present tourism development strategies in the area of the Triglav National Park are very successful, 2006

Nadalje se 21 % anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka strinja, da so sedanje strategije razvoja kmetijstva zelo uspešne, 20,5 % anketiranih prebivalcev se strinja, da so sedanje strategije razvoja malega podjetništva in obrti zelo uspešne, ter 10,5 % anketiranih prebivalcev se strinja, da so sedanje strategije razvoja industrije zelo uspešne.

Približno enak delež anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka kot anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka se ne strinja s trditvijo, da so sedanje strategije razvoja podeželja na tem

območju zelo uspešne (56,5 %). Da območje potrebuje boljšo politiko razvoja podeželja, meni 93 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka, ter da območje potrebuje boljšo kordinacijo/vodenje, meni 71,5 % anketiranih prebivalcev. Tudi v primeru Kozjanskega parka so anketirani prebivalci opredelili sedanje strategije razvoja turizma na območju kot najuspešnejše izmed gospodarskih panog. In sicer 47 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka meni, da so sedanje strategije razvoja turizma na območju zelo uspešne (Slika 2).

Slika 2: Sedanje strategije razvoja turizma na območju Kozjanskega parka so zelo uspešne, 2007

Figure 2: Present tourism development strategies in the area of the Kozjanski park are very successful, 2007

Primerjava z uspešnostjo razvoja ostalih gospodarskih panog na območju je pokazala, da se 35,5 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka strinja, da so sedanje strategije razvoja kmetijstva na tem območju zelo uspešne, 32 % anketiranih prebivalcev meni, da so sedanje strategije razvoja malega podjetništva in obrti na območju zelo uspešne, in 7 % anketiranih prebivalcev meni, da so sedanje strategije razvoja industrije na tem območju zelo uspešne.

Glede na dobljene rezultate lahko sklepamo, da zavarovano območje v regiji omogoča razvoj podeželskega turizma. Vendar pa se ob tem poraja vprašanje, ali je razvoj turizma v zavarovanem območju uspešnejši od razvoja turizma izven zavarovanega območja. Čeprav ni statistično pomembne razlike med mnenjem anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka, da so sedanje strategije razvoja na tem območju zelo uspešne, in mestom bivanja (v zavarovanem območju oziroma izven njega) ($p = 0,076$), je iz rezultatov razvidno, da so s sedanji strategijami razvoja turizma bolj nezadovoljni anketirani prebivalci v zavarovanem območju, saj 56,5 % anketiranih prebivalcev v Triglavskem narodnem parku in 41,5 % anketiranih prebivalcev izven parka meni, da sedanje strategije razvoja turizma niso uspešne. V primeru Kozjanskega parka ugotavljamo, da se anketirani prebivalci v parku v večjem deležu ne strinjajo s tem, da so strategije razvoja turizma zelo uspešne. Rezultati namreč kažejo, da 47,7 % anketiranih prebivalcev v zavarovanem območju in 32,1 % anketiranih prebivalcev izven zavarovanega območja meni, da so sedanje strategije razvoja turizma na območju neuspešne ($p = 0,002$).

Izhajajoč iz teh rezultatov lahko torej povzamemo, da so sedanje strategije razvoja turizma v zavarovanih območjih približno enako uspešne oziroma manj uspešne od strategij razvoja turizma izven zavarovanega območja. Vseeno velja poudariti, da se sedanje strategije razvoja turizma v preučevanih zavarovanih območjih in izven njih povezujejo, saj se izven zavarovanega območja razvija predvsem turistična infrastruktura, ki temelji na naravnih značilnostih okolja v zavarovanem območju (Triglavski narodni park) oziroma se z njimi dopolnjuje (Kozjanski park).

3.2 Vloga podeželskega turizma pri razvoju podeželja v regijah z zavarovanimi območji (naravni parki, druga zavarovana območja)

Anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka podpirajo razvoj turizma na območju. Rezultati kažejo, da se kar 86,5 % anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka strinja, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj turizma, kar postane pomemben podatek, če ga primerjamo z mnenjem anketiranih prebivalcev glede osredotočenja območja na druge gospodarske panoge. Rezultati namreč kažejo, da 80,5 % anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj malih podjetnikov in obrtnikov, 80 % anketiranih prebivalcev meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj ekološkega kmetijstva, 23 % anketiranih prebivalcev meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj večjih podjetij, 21,5 % anketiranih prebivalcev meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj konvencionalnega kmetijstva, in 18,5 % anketiranih prebivalcev meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj industrije.

V primeru Kozjanskega parka pa je moč opaziti, da se anketirani prebivalci najbolj strinjajo z usmeritvijo območja v kmetijstvo ter razvoj malega podjetništva in obrti. Vseeno ni zanemarljivo dejstvo, da se kljub temu visok delež anketiranih prebivalcev strinja, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj turizma. Rezultati namreč kažejo, da 93 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj konvencionalnega kmetijstva, 82 % anketiranih prebivalcev meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj malih podjetnikov in obrtnikov, 78,5 % anketiranih prebivalcev meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj ekološkega kmetijstva, 74,5 % anketiranih prebivalcev meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj turizma, 69,5 % anketiranih prebivalcev meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj večjih podjetij, in 56,5 % anketiranih prebivalcev meni, da bi se območje moralo osredotočiti na razvoj industrije.

Dejstvo je, da zaradi omejitev, ki jih postavlja zavarovano območje, razvoj katerekoli gospodarske panoge na podeželju ni neodvisen in da to pomeni, da pravzaprav zavarovano območje usmerja razvoj na območju. Glede na našo raziskavo lahko povzamemo, da se tega bolj zavedajo anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka (58 %), kot pa anketirani prebivalci Kozjanskega parka (32 %).

3.2.1 Turizem kot spodbujevalec razvoja in ustvarjalec novih delovnih mest

Večina anketiranih prebivalcev, tako Triglavskega narodnega parka kot Kozjanskega parka, se strinja s trditvama, da območje potrebuje boljše možnosti zaposlovanja in boljše možnosti zaposlovanja za višje in visoko izobražene, ter ti dve potrebi območja postavlja tudi na prvi dve mesti po pomembnosti.

Dodatne možnosti zaposlovanja vidi v zavarovanem območju 38,5 % anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka in 17,5 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka. Vseeno pa, tako prvi kot drugi, kot dodatne priložnosti oziroma možnosti zavarovanega območja za njih osebno na prva tri mesta po pomembnosti postavljajo zdravo okolje, možnost rekreacije, oddiha v območju naravnih lepot in ohranitev estetskih atributov pokrajine. Prav ti trije atributi veljajo za ključne elemente uspešnega razvoja turizma v zavarovanih območjih.

3.2.2 Turizem kot alternativni vir dohodka

Anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka vidijo alternativne vire dohodka, ki jih nudi zavarovano območje, v pridobitvi dodatnih finančnih sredstev (36,5 %), odškodninah, nadomestilih za rabo kmetijskih

zemljišč znotraj parka (17 %), prodaji kmetijskih proizvodov pod znamko parka (16,5 %) in prodaji rokodelskih proizvodov pod znamko parka (11,5 %). Nadalje anketirani prebivalci Kozjanskega parka naštevajo kot vire alternativnega dohodka, ki jih nudi zavarovano območje, pridobitev dodatnih finančnih sredstev (11 %), prodajo kmetijskih proizvodov pod znamko parka (11 %), odškodnine, nadomestila za rabo kmetijskih zemljišč znotraj parka (7,5 %) in prodajo rokodelskih proizvodov pod znamko parka (7,5 %). Da je priložnost zavarovanega območja boljša možnost za poslovanje v turizmu za njih osebno, se strinja skoraj polovica anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka (47 %) in le 15 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka.

Boljše možnosti za poslovanje v turizmu so torej anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka in Kozjanskega parka v najvišjem deležu opredelili kot priložnost zavarovanega območja. Vendar pa anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka v veliko večjem deležu kot anketirani prebivalci Kozjanskega parka menijo, da je priložnost zavarovanega območja v boljših možnostih za poslovanje v turizmu. Iz tega lahko sklepamo, da Triglavski narodni park nudi več priložnosti oziroma dodatnih možnosti za poslovanje v turizmu kot Kozjanski park.

3.2.3 Turizem pomembno prispeva k trajnostnemu razvoju regije

Rezultati kažejo, da se več kot polovica anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka strinja, da so sedanje strategije varovanja narave uspešne (54 %). V Kozjanskem parku se je s to trditvijo strinja še več anketiranih prebivalcev, in sicer 63,5 %.

Kar 58,5 % anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka meni, da promet in gneča zaradi povečanega pretoka turistov bremenita območje. Nadalje ugotavljamo, da se s to trditvijo strinja le 10,5 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka. Da je breme turizma splošno povišanje cen v zavarovanem območju, se strinja kar 49,5 % anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka in le 3,5 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka.

Če povežemo ti dve dognanji (o sedanjih strategijah varstva narave na območju in bremenu turizma na območju), lahko sklepamo, da so na zavarovanem območju, kjer je turizem bolj razvit (Triglavski narodni park), strategije varstva narave manj uspešne ter da lokalni prebivalci občutijo več negativnih obremenitev turizma (promet in gneča, višje cene). Nasprotno pa v primeru, kjer je turizem na zavarovanem območju manj razvit (Kozjanski park), anketirani prebivalci opažajo,

da so strategije ohranjanja narave uspešnejše ter da jih turizem manj obremenjuje.

3.2.4 Turizem pomembno prispeva k večji konkurenčnosti regije

Da se je zaradi zavarovanega območja povečal turistični ugled kraja, meni kar 81 % anketiranih prebivalcev Triglavskega narodnega parka in 57 % anketiranih prebivalcev Kozjanskega parka. S trditvijo se torej bolj strinjajo anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka kot pa anketirani prebivalci Kozjanskega parka. V primeru Triglavskega narodnega parka je jasno, da zavarovano območje oziroma lepote narave turizem omogočajo. V primeru Kozjanskega parka pa

ugotavljamo, da zavarovano območje turizem podpira. V tem primeru so se namreč v preteklih letih izven zavarovanega območja usmerili na razvoj termalnih kopalnic (danes Terme Olimia v občini Podčetrtek in Terme Čatež v občini Brežice). V zadnjih letih se zavarovano območje vedno bolj ceni kot sestavni člen razvoja turizma na območju, predvsem zaradi vlaganj v obnovo kulturne dediščine (stare stavbe, gradovi, trgi ...), urejanja okolice ter mnogih prireditvev.

Glede na rezultate lahko povzamemo, da turizem in z njim povezane dejavnosti na zavarovanih območjih pomembno prispevajo h konkurenčnosti regije, kar še posebej velja za Triglavski narodni park.

4 SKLEPI

Povezave med zavarovanimi območji, turizmom in razvojem podeželja smo raziskovali na primeru mnenj lokalnih prebivalcev dveh zavarovanih območij v Sloveniji, Triglavskega narodnega parka in Kozjanskega parka.

Med razvojnimi potenciali preučevanih zavarovanih območjih je pomanjkljiv človeški potencial, kar se kaže predvsem v primeru Kozjanskega parka.

Več kot polovica anketiranih prebivalcev preučevanih zavarovanih območjih (tj. Triglavskega narodnega parka in Kozjanskega parka) meni, da sedanje strategije razvoja podeželja niso zelo uspešne, vendar nadalje tudi menijo, da je razvoj turizma na območju, kjer prebivajo, uspešnejši od strategij razvoja drugih gospodarskih dejavnosti – malega podjetništva in obrti, kmetijstva ter industrije.

Glede na dobljene rezultate lahko potrdimo hipotezo, da zavarovano območje v regiji omogoča razvoj podeželskega turizma, vendar pa, izhajajoč iz rezultatov, ugotavljamo, da so sedanje strategije razvoja turizma v zavarovanih območjih približno enako uspešne oziroma manj uspešne od strategij razvoja turizma izven zavarovanega območja.

Sedanje strategije razvoja turizma v preučevanih zavarovanih območjih in izven njih se povezujejo, saj se izven zavarovanega območja razvija predvsem turistična infrastruktura, ki temelji na naravnih značilnostih okolja v zavarovanem območju (Triglavski narodni park) oziroma se z njimi dopolnjuje (Kozjanski park).

Anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka podpirajo razvoj turizma na območju. V primeru Kozjanskega parka pa je moč opaziti, da se anketirani prebivalci najbolj strinjajo z usmeritvijo območja v kmetijstvo ter razvoj malega podjetništva in obrti. Vseeno ni zanemarljivo dejstvo, da se kljub temu visok delež anketiranih prebivalcev strinja, da bi se območje osredotočilo na razvoj turizma.

Dejstvo je, da zaradi omejitev, ki jih postavlja zavarovano območje, razvoj vsake gospodarske panoge na podeželju ni

neodvisen in da to pomeni, da pravzaprav zavarovano območje usmerja razvoj na območju. Glede na rezultate raziskave lahko povzamemo, da se tega bolj zavedajo anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka kot pa anketirani prebivalci Kozjanskega parka.

Kot priložnost zavarovanega območja, v smislu pridobivanja alternativnih virov dohodka, so anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka in Kozjanskega parka v najvišjem deležu opredelili boljše možnosti za poslovanje v turizmu. Anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka v veliko večjem deležu kot anketirani prebivalci Kozjanskega parka menijo, da je priložnost zavarovanega območja v boljših možnostih za poslovanje v turizmu (47 % proti 15 %). Iz tega lahko sklepamo, da Triglavski narodni park nudi več priložnosti oziroma dodatnih možnosti za poslovanje v turizmu kot pa Kozjanski park.

Če povežemo dognanji o sedanjih strategijah varstva narave na območju in bremenu turizma na območju, lahko sklepamo, da so na zavarovanem območju, kjer je turizem bolj razvit (Triglavski narodni park), strategije varstva narave manj uspešne ter da lokalni prebivalci občutijo več negativnih obremenitev turizma (promet in gneča, višje cene). Nasprotno pa v primeru, kjer je turizem na zavarovanem območju manj razvit (Kozjanski park), anketirani prebivalci opažajo, da so strategije ohranjanja narave uspešnejše in da jih turizem manj obremenjuje.

Anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka v zavarovanem območju vidijo več dodatnih možnosti za ukvarjanje s turizmom kot pa anketirani prebivalci Kozjanskega parka. Torej turizem v zavarovanem območju predstavlja določene koristi za lokalno prebivalstvo. Glede na dosedanje ugotovitve lahko sklepamo, da zavarovano območje podpira turizem.

Da se je zaradi zavarovanega območja povečal turistični ugled kraja, se torej bolj strinjajo anketirani prebivalci Triglavskega narodnega parka kot pa anketirani prebivalci Kozjanskega parka. V primeru Triglavskega narodnega parka je jasno, da

zavarovano območje oziroma lepote narave turizem omogočajo. V primeru Kozjanskega parka pa ugotavljamo, da zavarovano območje turizem podpira.

Glede na rezultate lahko potrdimo hipotezo, da ima turizem pomembno vlogo pri razvoju podeželja v regijah z zavarovanimi območji. Menimo, da za Triglavski narodni park

v večji meri kot za Kozjanski park velja, da turizem v zavarovanem območju ne prinaša lokalnim prebivalcem le koristi, temveč so prisotne tudi večje izgube, kar se kaže v negativnem vplivu turizma na lokalne prebivalce (moteč promet in gneča zaradi turistov, povišane cene ...) ter po mnenju anketiranih prebivalcev v slabših strategijah varovanja narave.

5 VIRI

- Baez A. L. 1996. Learning from experience in the Monteverde Cloud forest, Costa Rica. V: People and tourism in fragile environments. Price M. F. in Smith V. L. (ur.). Chichester, Wiley: 254 str.
- Child G. F. T., Heath R. A. 1990. Underselling national parks in Zimbabwe – The implications for rural sustainability. *Society & Natural Resources*, 3, 3: 215-227.
- Cigale D. 2004. Okoljski učinki turizma in rekreacije. *Geografski obzornik*, 51, 4: 4-11.
- Durbin J., Ratrimoarisana S.-N. 1996. Can tourism make a major contribution to the conservation of protected areas in Madagascar? *Biodiversity and Conservation*, 5: 345-353.
- Goodwin H., Kent I., Parker K., Walpole M. 1998. Tourism, conservation and sustainable development: Case studies from Asia and Africa. *Wildlife and Development series* No. 11. London, International Institute for Environment and Development: 85 str.
- Goodwin H., Roe D. 2001. Tourism, livelihoods and protected areas: Opportunities for fair-trade tourism in and around national parks. *International Journal of Tourism Research*, 3: 377-391.
- Hochtl F., Lehringer S., Konold W. 2005. "Wilderness": what it means when it becomes a reality – a case study from the southwestern Alps. *Landscape and Urban Planning*, 70, 1-2: 85-95.
- Jeršič M. 1989. Turizem kot možnost in nevarnost za ohranitev naravne in kulturne pokrajine. V: Slovenija 88. Ljubljana, SAZU: 338-341.
- King D. A., Stewart W. P. 1996. Ecotourism and commodification: Protecting people and places. *Biodiversity and Conservation*, 5, 3: 293-305.
- Lampič B., Mrak I. 2008. Vrednote, vrednosti in razvojni potenciali območij varovanja. *Dela*, 29: 145-159.
- Lindberg K., Enriquez J., Sproule K. 1996. Ecotourism questioned – Case studies from Belize. *Annals of Tourism Research*, 23, 3: 543-562.
- Lorah P., Southwick R. 2003. Environmental protection, population change and economic development in the rural western United States. *Population and environment*, 24, 3: 255-272.
- Martin L. M. 2004. Tourist expansion and development of rural communities – The case of Monteverde, Costa Rica. *Mountain Research and Development*, 24, 3: 202-205.
- McCool S. F. 1996. Wildlife viewing, natural area protection and community sustainability and resiliency. *Natural Areas Journal*, 16, 2: 147-151.
- Murphree M. 1993. Communities as resource management institutions. *Sustainable Agriculture Programme Gatekeeper* No. 36. London, International Institute for Environment and Development: 36 str.
- Nepal S. K. 2000. Tourism, national parks and local communities. V: *Tourism and National Parks: Issues and Implications*. Butler R. W. in Boyd S. W. (ur.). Chichester, Wiley: 73-94.
- Nyaupane G. P., Thapa B. 2006. Perceptions of environmental impact of tourism: A case study at ACAP, Nepal. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 13, 1: 51-61.
- Plut D. 2008. Trajnostni razvoj varovanih območij – celostni pristop in aktivna vloga države: trajnostno gospodarjenje v varovanih območjih z vidika doseganja skladnejšega regionalnega razvoja: končno poročilo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo: 188 str.
- Poissonnet M., Brudo V., Dosso M. 2006. The protected forest of Kakamega (Western Kenya) between two immediate futures: Announced destruction or concerted management? *Cahiers Agricultures* 15, 5: 409-415.
- Popis 2002. 2002. Statistični urad Republike Slovenije. <http://www.stat.si/popis2002/si/default.htm> (7. junij 2008).
- Predlog osnutka načrta upravljanja za zavarovano območje Kozjanski park. 2008. <http://www.kozjanski-park.si> (20. maj 2008).
- Rejec Brancelj I. 2000. Gorsko ranljiva območja – primer Triglavskega narodnega parka. *Geographica Slovenica*, 33, 1: 47-69.
- Rodela R. 2007. Triglavski narodni park: Analiza izkušnje lokalnega prebivalstva, končno poročilo [Triglav National Park: Analysis of local people's experience, final report]. Ljubljana, Biotehniška fakulteta: 63 str.
- Uddhammar E. 2006. Development, conservation and tourism: conflict or symbiosis? *Review of International Political Economy*, 13, 4: 656-678.
- UNEP. 2008. http://www.unep_wcmc.org (1. jan. 2008)
- Zidar F. 2005. Biotska raznovrstnost in kulturna dediščina kot sestavini sonaravnega razvoja na območju Kozjanskega regijskega parka. Ljubljana: 85 str.